

ТІЛ МЕН ӘДЕБИЕТТІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

ӘОЖ 811.512.122.

А.Байгаж¹, Ж.З.Кадина²

¹Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана;

²Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті
(E-mail: aika4280@mail.ru)

Өзге тілде ауызша сөйлеу дағдыларын қалыптастыруда компьютерлік презентациялар мен бейнефильмдерді қолдану

Мақалада тіл үйретудегі коммуникативтік оқыту әдістемесі, интернет мүмкіндіктерін қолданудың әдіс-тәсілдері қарастырылған. Авторлар жаңа инновациялық технологияларды пайдалану оқушылардың шығармашылық қабілеттері мен тілге деген қызығушылықтарын арттыратындығы туралы қорытындыға келеді.

Кілт сөздер: ақпараттық құралдар, интернет, бейнефильм, электрондық пошта, мультимедиялық презентация, анимациялық суреттер, педагогикалық технология.

Қазіргі таңда өзекті мәселелердің бірі болып тілдерді, оның ішінде ағылшын тілін ерте жастан оқыту маңызды саналады, себебі Қазақстан Республикасының шет елдермен саяси, экономикалық, әлеуметтік және мәдени қарым-қатынастар күннен күнге даму үстінде.

XXI ғасыр мектебі түбірлі өзгерістерді талап етіп отыр. Оқушы әлемдегі болып жатқан өзгерістерден тыс қалмауы тиіс. Оқушы өзін әлемдегі жан-жақты дамыған, шығармашылықпен, өз бетінше іздене алатын тұлға ретінде көрсете алуы керек. Осыған орай қазіргі таңдағы оқушы тек бір тілді емес, бірнеше тілдерді меңгерген көкжиегі кең ұрпақ болуы заңдылық. Ағылшын тілі пәні оқушылар үшін өте маңызды, қажетті пән ретінде саналып отырғаны бәрімізге айғақ. Ағылшын тіліне оқыту үдерісінде пәнаралық байланыстың, әсіресе ағылшын тілінің қазақ, орыс тілдерімен байланысы ерекше орын алады, себебі бұл пәндердің басты мақсаты — жасөспірімдерді тілге үйрету. Оқушы тілдерді меңгеру арқылы басқа елдердің өмірімен, тарихымен, мәдениетін терең түсінетін болады.

Ақпараттық білім беру технологияларын оқыту үдерісінде тиімді пайдалану, өз кезегінде, тілдерді оқытудың қарқынын арттыруға бейнелік және теориялық ойлауын дамытуға, оқушыларды ақпараттық қоғамның жағдайларына бейімделуіне ықпал етеді. Ақпараттық технологияларды қолданудың негізгі бағыттары электронды оқулықтар мен интернет технологиясын пайдалану болып табылады, сонымен қатар дүниежүзілік интернет желісі оқушылардың білім өрісін кеңейтуге ықпал етеді. Сондай-ақ қазіргі оқыту құралдары: компьютерлер, телекоммуникациялық байланыс құралдары, қажетті интерактивті бағдарламалық және әдістемелік жабдықтар әр түрлі оқыту үдерісін қамтамасыз ете отырып, оқушылардың өздігінен білім алуын ұйымдастыруда, өзіндік жұмыстарды орындауда әдістемелік құрал ретінде де маңызды.

Ағылшын тілін оқытуда ақпараттық технологияларды қолдану білім беру коммуникациясының интерактивті сипатын арттыра түседі. Ғалымдар А.А.Андреев, В.И.Солдаткин, В.П.Кашицин ағылшын тілін оқытуда ақпараттандыру үдерісінің ықпалын жан-жақты сипаттай отырып, әсіресе білім мен ұғымды ұсыну, меңгеру әдістерінің өзгеретіндігін, мұғалімдер мен оқушылардың өзара әрекетінің жолдары туралы айтады. Осы орайда оқытудың тиімділігін арттыруды ұсынады. Ағылшын тілін оқыту үдерісінде ақпараттық технологиялардың, әсіресе қарым-қатынас ортасын, жалпы

тақырып шеңберінде әріптестердің интерактивті өзара әрекет ортасын құрудағы маңызы ерекше. Ақпараттық білім беру технологиялары өз кезегінде қарым-қатынас тәжірибесін игеруде, оқушылардың лингвомәдениеттік құзырлықтарын қамтамасыз етуде маңызды. Ғалым М.Ушакова ағылшын тілін оқыту әдістемесін зерттей отырып, компьютерлік телекоммуникациялар ағылшын тілінде тірі, шынайы қарым-қатынастарды ұйымдастыруға мүмкіндік беретінін айтады [1]. Бұл телекоммуникацияның дидактикалық қасиеті шынайы тілдік орта құру үшін керемет мүмкіндіктер туғызатынын тәжірибелер дәлелдеп келеді.

Бүгінде жаңа білім жүйесі интернеттің пайда болуының арқасында қарқынды дамығанын барлығы мойындайды. Көптеген әдіскерлер бейнефильм, электрондық пошта (e-mail), мультимедиялық презентация, анимациялық суреттер және т.б. көмегімен шетел тілінде монолог және диалог түрінде сөйлеу қабілетін қалыптастыратын жаттығуларды құрастырумен айналысып жатыр. Ал шетелде болмай-ақ, сол елдің тілінде сөйлей алу қабілетіне ие болу оңай емес. Сондықтан мұғалімнің маңызды тапсырмасының бірі шет тілі сабағында жаңа технологиялардың түрлі амалдарын қолдана отырып, сөйлеудің шынайы жағдаяттарын құру болып табылады. Шет тілін үйрету процесінде компьютер технологияларын қолдану сабақты қызықты жолмен өткізуге көмектеседі. Мысалы, анимациялық суреттер, бейнекөріністер, презентациялар және т.б. әр түрлі дыбыстар арқылы көрсетіледі. Компьютер мониторындағы көріністер оқушының іс-қимылының арқасында өзгеріп отырады. Бұл динамикалық және оқушының бар ойын өзіне бағыттайды, сонымен қатар оқу процесінде оқушының белсенділігі оянады. Нәтижесінде оқушы ақпаратты оңай, әрі тез қабылдайды және оқушының ынтасы мен қызығушылығы жоғарылайды.

Орта білім беру жүйесін ақпараттандырудың мемлекеттік бағдарламасының негізгі бағыттарының бірі — оқыту процесін ақпараттандыру. Дәстүрлі оқу құралдарынан басқа тыңдаушыға мына типтегі материалдар ұсынылады:

- компьютерлік үйрету бағдарламалары;
- электрондық оқу құралдары;
- компьютерлік тестілеу жүйесі мен білімді бақылау;
- электрондық анықтамалар мен энциклопедиялар;
- аудио- және бейнематериалдар;
- интернет желісіндегі ақпараттық материалдар [2].

Аталған құралдар оқу материалдарын жеделдетіп меңгеруге және оқытудың сапасын арттыруға игі әсерін тигізеді.

Ағылшын тілін үйретудің бастапқы кезеңінде монолог және диалог сөзді оқыту проблемасы — ағылшын тілін оқыту әдістемесіндегі ең басты проблемалардың бірі. Монолог сөзді оқыту — бұл аса күрделі іс, ал сұрақ-жауап жаттығулары — оқытудың құралы болып саналмайды. Тілдесудің диалогтік формасына келетін болсақ, бұл тілдің коммуникативтік функциясының көрінуіне неғұрлым тән форма. Тілдесудің диалогтік формасы бастапқы кезеңде ағылшын тілін тасушылар тәрізді әңгімелесушімен сәлемдесе білуді, сондай-ақ сәлемге жауап бере білуді көздейді. Монолог сөз кез келген деңгейдегі жұптық, топтық, жаппай тілдесу процесінің компоненті ретінде қарастырылады. Бұл кез келген монолог сөздің өзінің табиғаты жағынан монологтік екендігін, құрылымдық және көптеген өзге де қарым-қатынастарда оның түрлерінің өзіндік ерекшеліктері мол бола тұра, тіпті адресат сөйлеушінің өзі болған жағдайда да, үнемі біреуге жолданып айтылатындығын білдіреді.

Бұдан өзге, диалог пен монологтың араласу қаупі айқын көрініп отыр. Мұның себебі олардың өзара тығыз байланыстылығы мен өзара тілдік қызметке өтуі болып табылады. Мұндай байланыс диалог пен монологтың анықтамаларының өзінен-ақ көрінеді, мұны әдіскерлер былайша заңды тұрғыда атап өтеді: «Диалог репликалардың тізбегі немесе айтылымдардың топтамасы болып табылады, бұларды әдетте екі немесе одан да көп тұлғалардың (әңгімелесушілердің) тікелей тілдесуі жағдайында бірі екіншісін тудырады. Монолог — өзінің ойларын, ниеттерін, оқиғаны бағалауын және т.б. көбірек немесе азырақ кеңейтілген нысанда білдіруші бір тұлғаның сөзі» [3].

Шетелдік, сондай-ақ ресейлік көптеген әдіскерлер бейнефильмнің/ бейнеүзіндінің негізінде монолог сөзді айту икемділіктерін қалыптастыруға арналған жаттығуларды әзірлеумен айналысуда. Мысалы, Ю.А.Комарова оқу процесінде бейнеүзінділердің қолданылуын нақты икемділіктерді қалыптастыруға арналған тіректердің қолданылуы ретінде қарастырады. Автор олардың функцияларын онымен сабақта жұмыс істеудің кезеңдерін сәйкестікте анықтайды:

1-ші кезең: бейнеүзінді-мазмұндық тірек (бейнеүзінді (БҮ) — 1).

2-ші кезең: бейнеүзінді-мағыналық тірек (БҮ — 2).

3-ші кезең: бейнеүзінді-стимул (БҮ — 3).

Бейнеүзінділердің әрбір кезеңдегі функцияларын назарға ала отырып, Ю.А.Комарова монолог сөзді құра білуді былайша бөліп көрсетеді [4]:

1-ші кезең: өзінің ойларын бейнеүзінді — 1-ге сүйене отырып, монологтық формада айта білу.

2-ші кезең: монолог сөз стратегиясын бейнеүзінді — 2-ге сүйене отырып, аша білу.

3-ші кезең: бейнеүзінді — 3-ке сүйене отырып, монологтік формада пікір айта білу.

Көркем фильмнің мазмұны қабылдау мен ұғынудың барлық кезеңдерінде фильмнің тақырыбы бойынша, бір жағынан, монолог сөзді жүзеге асыру үшін лексика-грамматикалық материалды жинақтау, екінші жағынан, фильмнің оқиғаларына, кейіпкерлеріне, олардың әрекеттеріне, идеялық мазмұнына, автордың ұстанымына жеке көзқарасты білдіруге деген қажеттілік пайда болады. Осыған байланысты, оқушылардың монолог сөзді айта білу икемділіктерін қалыптастыруға ықпал ететін тапсырмалардың бірнеше түрін ұсынуға болады.

Мысалы: *Кодоскоп*.

Диалог сөзді оқыту көрнекілікпен, тыңдалған немесе оқылған мәтінмен, көрілген диафильммен, слайдтармен немесе вербалды берілген жағдаятпен ынталандырылуы мүмкін. Мәселен, диалогтық сөзге оқытуда кодоскопты пайдалануға болады. Мұғалім ұлына әкесінің айтқан сөздері (немесе ынталандырушы репликалар) берілген транспарантты дайындайды. Оқушылардың міндетіне диалогтың жасалуы үшін мағынасы жағынан сәйкес келетін жауап репликаларды іріктеу кіреді.

Father: I say, Sonny, what shell we buy for Mumy on Woman`s day?

Sonny (1)...

Father: That`s a good idea! And what will you say to Mum?

Sonny (2)...

Жауап қатушы репликалар мыналар бола алады:

(1) Let`s buy her some flowers.

Let`s buy her a large box of sweets.

Let`s buy her the book about Moscow. Etc.

(2) I`ll say, «Dear Mum, I love you so much».

I`ll say, «Best wishes for Mother`s Day» [5].

Экранға әкенің сөздерін шығара отырып, мұғалім әңгімеге кірісуге ұсыныс жасайды. Бұл жұмысты жұптармен өткізу қажет. Оқушылардың жұмыс істеуі кезінде мұғалім оларды бақылайды, кім мұқтаж болса, соған көмек көрсетеді, ал бақылауға бір-екі жұпты шақырады. Әлсіз сыныпта жұппен жұмыс істеу алдында тапсырманы орындау үлгісін не дыбыстық жазбада, немесе мұғалімнің белсенді оқушымен бірге орындауында беруге болады [6].

Сабақтың бір ыңғай түрмен өткізілуі оқушылардың белсенді ойлауына кедергі жасайды. «Оқытып жүріп, өзіміз де үйренеміз» қағидасын ұстанған ұстаз үшін өзінің әрбір сабағы бірінші өзіне жаңалық болуы тиіс. Сөйтіп, жоғарыда аталған әдіс-тәсілдерді қолдана отырып, мұғалім әр сабақта оқушыға жағдай жасап түрлі технологияларды жүйелі қолданып, оларды шығармашылықпен пайдалана білсе, жақсы нәтижелерге қол жеткізуге болады.

Жаңа педагогикалық технология баланың жетілген тұлға ретінде дамуы үшін маңызы зор. Ал осы жаңа технология таратушы, үйретуші, өзінің шығармашылық еңбегінде жүйелі қолданушы, насихаттаушы ол — мұғалім. Жаңаша ойлай білсең ғана ұстазсың. Сол себепті жаңа технологияны енгізуші, таратушы тұлғаға үлкен талаптар қойылып отыр.

Ұстаздардың алдына қойылған міндет — оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жетілдіру. Әрбір педагогикалық технология жеке тұлғаның өзін-өзі дамытуға, оның өзіндік шығармашылық қабілеттерін арттыруға қажетті іскерліктер мен дағдыларды қалыптастыруға қолайлы жағдай жасауға қажетті объективтік әдістемелік мүмкіндіктерді қамтиды.

Қоғам талабына сай тілдері оқытуда қойылып жүрген ортақ міндет — тілді коммуникативті бағытта оқыту. Ондағы мақсат оқушыларды қарапайым болса да өз ойларын еркін жеткізумен ғана шектелмей, өзара тіл табысып, пікір алысуға үйрету, себебі жалпыға білім беретін орта мектепте берілетін бүкіл білімнің негізгі мақсаты оқушының шетел тілінде сөйлеу қабілетін жетілдіру.

Ғылыми әдістеменің объективті түрде дамуы шет тілін оқыту әдістемелерінің жаңа тиімді түрлерін қарастырып табуына әкеліп соқтырды. Бұл салада еңбектенген ғалым педагогтардың ішінде Е.И.Пассовтың шет тілін үйретудегі коммуникативтік оқыту әдістемесін, интернет мүмкіндіктерін қолдану әдістерін жоғарыда ұсындық.

Оқытудың өзі өнер және ғылым болып табылатындықтан, мұғалім өзінің кәсіби іс-әрекетінің аясында біліктілік деңгейін үзбей шындап, ғылыми әдістемелік деңгейін көтеріп, шетел тілінен өткізетін сабақтарында жаңа педагогикалық технологияларды, қазіргі заманда өміршеңдігі дәлелденген әдіс-тәсілдерді қолданса ғана, ХХІ ғасырға сай білімді және дарынды азаматтарды тәрбиелей алады.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Карпова А.С. Интернет в подготовке будущих учителей иностранного языка // Иностранные языки в школе. — 2002. — № 4. — С. 73.
- 2 Полат Е.С. Интернет на уроках иностранного языка // Иностранные языки в школе. — 2001. — № 3. — С.5.
- 3 Howatt A.P.R. Programmed learning and the language teacher. — London: University of London Press, 1999. — 125 p.
- 4 Using the language laboratory / Edit. John D.Turner. — London: University of London Press, 1988.
- 5 Качалова К.Н., Израилевич Е.Е. Практическая грамматика английского языка. — Москва: Лист Нью, 2003. — С. 444, 485
- 6 Кольхалова О.А., Махмуриян К. С. Учитесь говорить по-английски. Фонетический практикум. — М.: Владос, 2004. — С. 158–175.

А.Байгаж, Ж.З.Кадина

Использование компьютерных презентаций и видеороликов для формирования правил устной речи на иностранном языке

В статье рассмотрены способы применения коммуникативной методики обучения, использование интернет-ресурсов для изучения языка. Авторами подчеркнуто, что применение новых инновационных технологий способствует повышению творческих способностей и интереса к языку у учеников.

A.Baigash, Zh.Z.Kadina

Using of computer presentation and videos for formation of speaking rules on foreign language

After we gained the independence, we stepped on a new political-social and economic level and in too time ours new generation have to be developed in all branches, and also we have to bring up them, give them knowledge which corresponding by today, and is our main aim teachers. Using different innovative our technologies of pedagogiya motivate pupils to learn foreign languages without obstacle, and also lifts quality knowledge.

References

- 1 Karpova A.S. *Foreign languages at school*, 2002, 4, p. 73.
- 2 Polat E.S. *Foreign languages at school*, 2001, № 3, p. 5.
- 3 Howatt A.P.R. *Programmed learning and the language teacher*, London: University of London Press, 1999, 125 p.
- 4 *Using the language laboratory*, edit. John D.Turner, London: University of London Press, 1988.
- 5 Kachalova K.N., Izrailevich E.E. *Practical Grammar of English language*, Moscow: List New, 2003, p. 444, 485.
- 6 Kolykhalova O.A., Makhmuryan K.S. *Learn to speak English. Phonetic workshop*, Moscow: Vlados, 2004, p. 158–175.